

06 – Carl Joseph Uttenthal og hans barndomshjem 3 Om Sorø Akademi

Stengangen i Sorø Akademi i frikvarteret. Maleri af Christien Dalsgaard. I forgrunden fra venstre: Harder, Rosing, elev Aage Thomsen, P. Lorenzen, Blichert. Ved vinduespillen Tregder. I døren Theodor Hansen. I baggrunden Prehn (med den lyse frakke), Moth med globen og Bang. Billedet hænger i Grønne Sal.

Billedet er fra *Sorø Krøniken* af Svend Ranvig. Bind 1.

UTTENTHAL, Carl Joseph født 31/8 1821 i Sorø, død 17/10 1871 i Aarhus, søn af lærer ved Sorø Borgerskole, kordegn Otto Uttenthal (1789–1854) og Ane Marie Gierløv (1792–1865). Gift 21/9 1857 i Sorø med Caroline Vilhelmine Jørgensen født 29/2 1824 i Sorø, død 20/12 1889 i Herning, datter af skræddermester i Sorø Otto Jørgensen (1794–1869) og Anne Marie Petersen (død 1865).

Opt. i II kl. 1833, student 1840, cand.phil. fra Sorø Akademi 1841, lærereksamen fra Skaarup Seminarium 1851, lærer ved samme 1852, lærer ved Jelling Seminarium 1854–64.

Hustrus brødre: Carl Immanuel Jørgensen (1851), Viggo Christian Jørgensen (1858).

Carl Joseph bliver student fra Sorø Akademi i 1840 og cand phil fra Sorø Akademi i 1841.

Carolines brødre Carl Immanuel Jørgensen forlader skolen som realist i 1851.

Carolines bror Viggo Jørgensen bliver optaget i 1. klasse i 1853 og går ud af 3.R i 1858, formodentlig uden afsluttende eksamen

Følgende erindringer er hentet fra bogen *Fra tugtens tid*.

CARL RAMBUSCH

Skoleerindringer

Carl Rambusch, der sluttede sin løbebane inden for DSB som stationsforstander i Frederikshavn, blev optaget på Sorø i 1829 og gik ud uden eksamen i 1835. Hans skoleerindringer, der, som det fremgår, er skrevet på opfordring af daværende overlærer ved skolen Fr. Matthiesen, er nedskrevet mindre end et halvt år for hans død. Manuskriptet har ikke tidligere været trykt; det tilhører Sorø Akademis Bibliotek. Et kort afsnit om Rambuschs senere liv er udeladt.

Sygehjemmet, Rolighedsvei 23

5/10/09

Hoistærede hr. Overlærer Matthiesen.

De undskylder vel, at jeg allerede har ladet forgaa nogen Tid, forinden jeg besvarer Deres Brev af 1/10; men det maa tjene til min Undskyldning, at mit Syn er i betydelig Aftagen, og min Hukommelse ei heller er saa god som tidligere. Imidlertid maa De troe, at det vil være mig en stor Fornøielse at opfriske gamle Minder fra min Ungdom, og at jeg vil bestræbe mig for at udtrykke mig saa fyldigt som muligt, men maa beklage, at det ikke gaar som jeg ønsker, og mange Feil vil De finde i alle Henseender.

Jeg blev optaget som Elev paa Sorø Academic d. 1ste September 1829 og var den Gang 11 1/2 Aar gammel. Samtidig optoges: A. Regenburg [S1835] (senere Departementschef, først i det slesvigske Ministerium under Tillisch, senere i Indenrigsministeriet), dernæst Aleth Hansen [S1835] (senere Kirkeminister) og nogle flere, hvis Navne jeg ei mere erindrer. Jeg og mine Sødskende havde havt Huuslærer (Cand. phil. Borchorst). Han forberedte mig til 2den Klasse. (Der var kun 4 Klasser.) Men det gik ikke som ventet. Efter Sigende fordi Regenburg og Hansen begge var 3 Aar ældre end jeg. Vi kom saa alle i nederste Klasse, men jeg som Nr. 1, da jeg baade kunde præstere Latin og noget Græsk. I Latin Cornelius Nepos, hvori jeg var særlig hjemme. – Den Herlighed varede jo ikke længe. Fy-

»- Af Lærerne var Wegener en stor Tyran. Han pryglede los for Fode, især for Konge- og Keiserrækkerne.« Caspar Fr. Wegener, adjunkt ved skolen 1822-37, lektor ved akademiet 1837-48, fik senere et om muligt endnu nærmere forhold til kongerækken – han blev 1847 udnævnt til kgl. historiograf. Billedet er malet 1850 af en af Wegeners elever fra Sorø, J.F.N. Vermehren, S1843.

ren blev doven, da alt hvad vi læste i nederste Klasse var gammelt for mig, og man vel ei heller forstod at tage mig paa rette Maade. Prygl vandede der for et godt Ord. Jeg rykkede snart ned paa 2den Bænk og endte som overste paa 4de Bænk inden 1ste Halvaarsexamen. Ved hin Examen rykkede jeg op paa overste Bænk for efterhaanden i 1/2 Aars Løb at trække nedefter.

En Episode i den første Vinters Løb maae jeg berøre; til Lærer i Historie og Geografi havde vi Caspar Wegener (den senere Geheimearchivarius), den Mand var i altfor høi Grad hidsig. En Eftermiddag var der en Elev paa 4de Bænk, der tillod sig at lee. Wegener fór ned, greb Regenborg i begge Øren og dunkede Hovedet imod Bordet, saa Blodet flød af Næse og Mund. Han maatte ud og vadskes ved Pumpen. Senere eller kort efter opdagede Wegener, at han havde gjort Regenborg uret, han tog sig nu af ham, læste privat med ham efter Skoletiden, saa at Regenborg brag-

tes baade igjennem 1ste og 2den Klasse i 1 Aar hvert Sted og blev jo en meget dygtig Student.

Direktor ved Academiet var, da jeg kom der, Tauber, der allerede efter Juleferien blev forflyttet til Frederiksborg, hvorefter vi fik Hector Frederik Jansen Estrup, senere Eier af Kongsdal og Fader til den endnu levende Excellence Estrup. Desuden Professorerne Ingemann, Rothe, Wilster og Hauch (der havde Træbeen), Lector Bredsdorff, Adjunkt Wegener, der avancerede til Overlærer, C. Lorentzen (Broder til Peter Hiort Lorentzen i Haderslev). Han var Lærer i Dansk og Tysk. Høiberg og senere Qvistgaard i Latin¹, Sibbern i Fransk og Skrivning, Jung i Dans og Gymnastik, Løitnant Thomsen i Ridning og Gymnastik, Petersen i Musik og Sang. Flere kan jeg ikke huske. Øconoma var Madam Garnæs, Sygestuen holdt Madam Hattenfeld. I de 6 Aar jeg var paa Academiet, var der kun 1 Gang 2 Elever paa Sygestuen.

Jung blev af Director og Lærere kaldt Assistenten. Han vækkede os om Morgenen Klokken 5 1/2 Sommer og 6 1/2 Vinter ved indenfor Døren at raabe »Alle Mand op!«. Saa gik han nogle Minutter frem og tilbage ved Fodenden af Sengen for at see til, at alle havde lystret. Saa gjentager den samme Scene sig paa den anden Sovesal. Saa snart han var forsvundet, laa alle Mand i Sengen igjen med Tæppet over Hovedet, indtil vi atter hørte ham trampe igjennem Gangen, saa i en Fart i Klæderne, som snart var gjort, da vi aldrig havde eller maatte bruge Undertøi. Kun Skjorte, Buxer, Vest og Trøje. Om Vinteren af Klæde og om Sommeren Kadettøi. Hver Søndag maatte nederste Klasse stille i hans Værelse for at faae Hovederne efterseet. Der var 3 Tjenere til at pudse Fodtøi og gjøre øvrig Opvartning. To Gange ugentlig reen Dagskjorte og een Gang reen Natskjorte. I Træsenge 1 Hø- og 1 Krøluldsmdras, 1 Straapude og 2 tynde Tæpper og 2 Lagener.

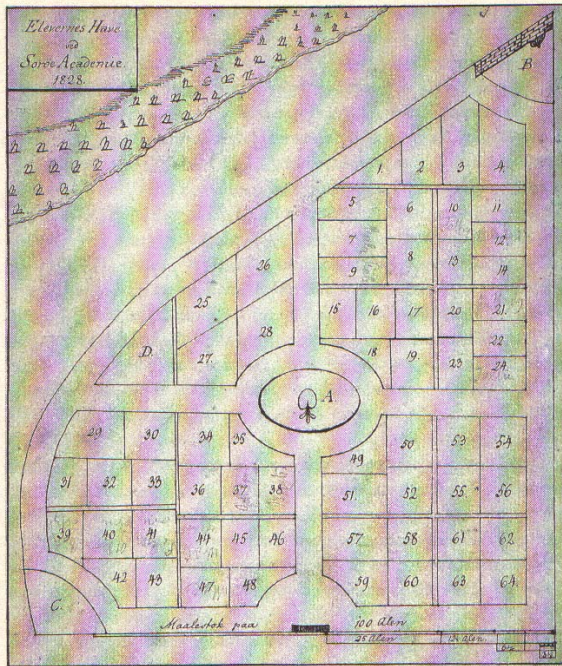
Der blev aldrig lagt i Kakkellovne i Sovesalene. Om Vinteren og dengang havde vi strenge Vintre, var ofte Tin-Vandkanderne frosne, saa hele Flokken ned til Pumpen udenfor Køkkenet med Haandklæde under Armen, saa gik Spulingen af Hoved og Hænder for sig under Latter og Skrig. Saa op til Maaltidet, der bestod af 1 tyndt Rugbrødsrundtenom og 1 Pøgel lunken Mælk. Kl. 7 skulde vi sidde paa Værelserne for at læse til 7 3/4, da Klokken kaldet os til 1 tyndt Rundtenom Rugbrødsmørrebrød. Derpaa ind til Lovsangen og saa i Klassen til Kl. 10, da der vankede 1 Stk. Hvedebrod, Kringle, Franskbrød eller Tvebak til Kl. 10 1/4, saa i Klassen til

Kl. 12, herefter om Vinteren Gymnastik i Ridehuset til Kl. 1, da vi mødte til Middag i Spisesalen, hvormed vi var færdige 1 1/2. Kl. 2 maatte vi atter paa Værelserne til Læsning til Kl. 3; saa mødte vi i Skolen til Kl. 5, da der atter vankede 1 Rundtenom bart Smørrebrød. Fra 5 til henved 6 i Sommeren Svømning. Fra 6 til 8 atter paa Værelserne til Læsning. Kl. 8 Aftenspisning i Spisesalen; 2 Rundtenommer Rugbrød med Paalæg og 1 Pøgel Mælk, hvorefter vi havde fri til Sengetid Kl. 9 3/4, da alle maatte i Seng. Kl. 10 blev Lamperne slukkede, og alt skulde være roligt.

Middagsmaden var: Søndag Suppe, Steg og Kage; Mandag Grynsuppe, Oxe- eller Kalvesteg med Kartoffler; Tirsdag Kaal med salt Kjød og Flæsk; Onsdag Grynsuppe med Oxesteg; Torsdag Ærter og Flæsk; Fredag Risengrød og Fisk; Lørdag Øllebrød eller Æggesøbe, hvilket har jeg glemt. Øl, Thee eller Kaffe vankede kun ved høitidelige Leiligheder. Øl var rigtignok altid paa Middagsbordet, men af saa slet Qvalitet, at saa godt som alle foretrak Vand. Mikkelsaften vankede der Gaasesteg og Æblegrød. Mortensaften ligeledes Gaasesteg, men uden Æblegrød. I Frugttiden om Efteraaret fik vi een af 2 Gange ugentlig 1 Æble ved Middagsmaden.

Al vor Legetid vil sees af det ovenfor anførte, men benyttedes paa bedste Maade. Der blev anlagt en Keglebane langs den Muur, der strakte sig fra Mad. Garnæs' Avlsgaard ved Retiradebygningen til Søen forbi Prof. Ingemanns Huus. Midt paa denne Muur var en Jernstakitport, og indenfor denne havde hver Elev sin lille Have, som iøvrigt mange ikke benyttede, men efterlod til de mere havelystne. Paa disse Stykker havde mange af os Bure, dels med Rovfugleunger, som vi plyndrede i Skoven, dels med Duer eller Maageunger. Men naar vi naaede Sommerferien, bleve alle disse Fugle slupne løs eller forærede bort. Jeg var en ivrig Haveholder og dyrkede 3 à 4 Stykker foruden mit eget. Den ommeldte Gitterport førte ud til Philosophgangen.

Vore øvrige Adspredelser eller Lege var mest Langbold eller So i Hul, som dreves paa den store Legeplads foran Academihaven inellem Ridehuset og Direktorboligen. I hele Efteraarstiden var vor bedste Sport at rapse Frugt i Academihaven mellem 5 og 6 Eftermiddag, og denne smagte langt bedre end den, der sendtes os fra Forældrene. Om Vinteren dreves Skoitesport paa det kraftigste i hele Fritiden og om Søndagen. Hveranden Søndag maatte vi i Kirke, men denne var kun til meget lille Opbyggelse, da de fleste af os medbragte Romaner, hvori vi læste.

Plan over elevhave, der lå, hvor Grønne Plads er i dag, søen i øverste venstre hjørne, In-
gemanns have til højre, porten nederst, midtfor. På planens bagside er noteret, hvilke elever
der havde de forskellige stykker i 1828 og -29. Om elevhavernes skæbne i de følgende 50
år, se »Sorø« II s. 601-02.

Jeg havde ogsaa en yngre Broder paa Academi² Han var $\frac{3}{4}$ Aar yng-
re og kom ind Aaret efter mig. Han var doven, men en stor Spilopmager,
der altid var paa Kommers, saa ofte han kunde. Han blev der iøvrigt kun
et par Aar, da han havde studeret Robinson Crusoe paa det omhyggelig-
ste og vilde efterabe ham. Han vilde absolut være Apoteker og kom i

Lære hos en Onkel, Apoteker Jacobæus i Rudkjøbing. Min Broder tog saa Examen i Kjøbenhavn, da Læretiden var omme, conditionerede et Par Aar i Kjøbenhavn, gik samtidig en Deel paa Hospitalerne, rejste saa til Brasilien, tog Lægeexamen i Rio Janeiro og praktiserede Resten af sit Liv derovre. Han var dog i al den Tid 2 à 3 Gange i Danmark og odelagde en masse Penge. Han døde for circa 20 Aar siden.

Vi Brodre spadserede mangen en Søndag enten til Nidløse eller Slagelse, hvor vor Broder var i Slagelse Latinskole. Han blev iøvrigt Præst og døde for 8 à 10 Aar siden. I Nidløse var en Pastor Poulsen, som vi besøgte, og nogle af hans Sønner har ligeledes været paa Academiet. En af dem blev Højesteretsassessor, men er nok allerede død for nogle Aar siden.³ En anden Søn blev Vandbygningsinspektør i København, men er også død.⁴ En Fætter til disse lever endnu her i Byen som pensioneret Birkedommer ved Navn Freuchen, ogsaa Soraner, der mulig kan give Oplysning om sin Samtid. Han er nu noget ind i de 70.⁵

Iblandt mine Lærere glemte jeg at nævne Adjunkt Mundt, som havde Arithmetik og Mathematik. Det lykkedes aldrig ham at bibringe mig matematiske Kundskaber, men det var vel min egen Skyld. – Af Lærerne var Wegener en stor Tyran. Han pryglede løs for Fode, især for Konge- og Keiserrækkerne. Han havde et Spanskrør, der lae i Cathederet. Dette fik nogle af os fat paa, satte Skaar i Enden deraf, og da Wegener saa slog løs dermed, flæktes Spanskrøret helt igennem, saa han fik 2 deraf. Men han var ikke forlegen, nu fik vi Haandtager, saa Hænderne svulmede op, saa Fingrene ikke kunne bukkes sammen til stor Gene i den efter Wegeners Time følgende Skjønkrivningstime under Sibbern. Desuden havde Wegener et Spanskrør paa sit Værelse. Undertiden blev saa vedkommende Delinquent inviteret paa hans Værelse efter Kl. 5 for at gjøre Bekendtskab med »den Gule fra Slagelse«, og saa vankede der en Omgang over Laarene paa de tynde Buxer, og det smagte. En Elev, Chr. Voigt [1838], Søn af Landinspektør Voigt i Sorø, maatte jævnlig møde, og han fik baade over Laar og Ryg, saa at vi kunde see de Slag, han havde faaet paa Ryggen, paa hans Bryst. (sic!)

Bredsdorff vilde ogsaa gjerne bruge Spanskrøret; men han forstod ikke at bruge det, men tog det paa Midten, Drengen i Kraven og slog løs. Alle vi andre hylede af Latter, saa hele Klassen morede sig. Bredsdorff havde ogsaa Botanik og bad os en Gang, til næste Time at medbringe nogle Blomster for at forklare dem for Klassen. Otto Kaas [1831] mødte næste

Gang med hele Favnen, saa mange han kunde favne, kastede dem paa Cathedralerets Forhøining og sagde: værsgod, Hr. Bredsdorff, nu kan De botanisere! Hele Klassen skreg af Latter.

Otto Kaas og Gottlieb Smith [1836] kæmpede stadig om Fuxepladsen paa nederste Bænk. En Dag sad Otto Kaas og havde smøget Beenklæderne op lige til Knæet, opmuntret af Smith. Denne havde smurt 1/4 Ark Papiir over med Blæk. Som Kaas sad og betragtede sine bare Been, tog Smith det blækkede Papiir og oversmurt Kaas' Ansigt dermed. Bredsdorff raabte: hvorledes er det, Du ser ud, Kaas! – Jeg! Hr. Bredsdorff! Alle vi andre vendte os om for at see, hvad der var paafærde. Kaas: Jeg! Hr. Bredsdorff! Marsch hen i Krogen! Ja! og med lange Skridt med opsmøgede Buxer marscherede Kaas hen i Krogen. Hele Klassen hylede af Latter. Alle disse Episoder foregik i 2den Klasse, som altid vare de værste Spektakelmagere.

Jo længere jeg skriver, des mere rækker min Erindring fra den Tid. Jeg vil nu gaa over til det sidste Afsnit af min Beretning. Jeg havde allerede længe været kjed af mit Ophold paa Academiet og plaget min Fader om at komme ud af Skolen. Vi havde faaet en Adjunkt Hansen (skal senere være blevet Præst i det sydlige Sjælland). Denne var nu engang en yderst chikanøs Herre, der chikanerede alle de Elever, der ikke faldt i hans Smag, og særlig havde jeg vakt hans Mishag, skjøndt jeg dengang var hoit oppe i 3die Klasse og skulde efter Examen have været i 4de Klasse. Da min Fader saa endelig bønhørte mig og tog mig ud af Skolen ved Midsommertid, glad var jeg, jeg vendte Academiet Ryggen og har *aldrig* været der senere.

Kort Tid efter min Afreise kom Hansen en Dag til Rudolf Sarauw [1835] (Søn af Forstinspektør Sarauw ved Sorø). Hansen fornærmede paa sin infame Maade Sarauw, der sad nederst paa overste Bænk; denne reiste sig op og gav Hr. Hansen et alvorligt Ørefigen, samlede sine Bøger sammen og forlod Klassen og Skolen for aldrig mere at vende tilbage. Hans Fader sendte saa oieblikkelig hans Udmeldelse. Der var iøvrigt en Mængde, der i de Aar, Hansen fungerede, forlod Academiet, udelukkende paa Grund af Hansens Chikanerier.

Saavidt jeg veed, lever der endnu een af mine Samtidige fra Sorø: Konferentzraad Platou, Nykjøbing F. [S1833]; han er 3 Aar ældre.

(..)

Med venlig Hilsen til Deres Frue og min lille Sønesøn⁶,
Deres hengivne Carl Rambusch

Jeg maae tilføie, at vor Tegnelærer var Harder, og at jeg i 1838 tog dansk juridisk Examen. Sluttelig Undskyldning for den slette og daarlige Skrift, men Øinene svigter. Skulde der iøvrigt være noget, jeg muelig kan give Oplysning om, da er jeg til Tjeneste, hvis De vil tage til Takke med mine Kragetæer.

1. Rambusch husker galt her, rækkefølgen må være omvendt; Qvistgaard forlod skolen allerede i 1830.
2. Hartvig Rambusch, '1834.
3. Jonas Poulsen, S1854.
4. Vigfus Poulsen, S1845; medstifter af Soransk Samfund i 1862.
5. Carl Anton Freuchen, S1855; der var yderligere 3 brødre Poulsen og 2 brødre Freuchen på skolen – se evt. familieoversigt »Poulsen« i Soraner-biografier 1901-60.
6. Carl Rambusch, '1915.